

ALGUNES QÜESTIONS ENTORN LA MORT DEL COMANDANT DE LES ESQUADRES DE CATALUNYA FELIP VECIANA I DOSSET

Anna Borrueu Llovera

Felip Veciana i Doset, tercer comandant de les Esquadres de Catalunya⁽¹⁾, va néixer a Valls el 10 d'octubre de l'any 1733. Jove mimat per la vida, acostumat a tota mena de comoditats, de gust refinat i amant de la moda del moment, desenvolupà la seva vida a Valls, exceptuant estades curtes a altres indrets del Principat, sempre per qüestions de la comandància que ostentà des de començaments de 1763, a la mort del seu pare, fins a 1798, any en què va morir⁽²⁾.

En Veciana es casava a Reus el 21 d'agost de 1755 amb la jove Maria de Miró i Bover. Del matrimoni, que no era de l'agrat de la família Veciana, nasqueren varis fills, el primogènit, Pere Màrtir, es convertiria en el quart comandant de les Esquadres Catalanes⁽³⁾.

Per raons de la comandància de les Esquadres, Veciana mantenia una fluida correspondència, recíproca, amb els seus caporals, comandaments intermitjós i molt més propers a la realitat social del país i de l'estat del cos que fundà l'avi Pere Anton, que el propi Felip Veciana. És precisament aquesta correspondència, que tot i poder-la qualificar de formal deixava intercalar diversos aspectes privats i familiars, la que ens permet tenir notícies entorn del procés que, durant els últims anys de la seva vida, mantingué al comandant de les Esquadres en un estat físic certament precari.

La primera notícia que tenim referent a l'estat de salut de Felip Veciana la trobem en una carta del caporal de les Esquadres a Barcelona, Jaume Figueras⁽⁴⁾, datada a la ciutat de Tàrraga el 10 de juliol de 1796. En aquesta ocasió tant sols es

1. Felip Veciana fou el primer comandant de les Esquadres nat a Valls. El pare, Pere Màrtir Veciana Civit, naixé, com l'avi, el mític fundador de les Esquadres Pere Anton Veciana Rabassa, a la vila de Sarrià.

2. La data l'hem extret d'unes notes del P. Salvador Ramon, facilitades pel Sr. Antoni de Veciana. La Dra. N. Sales en el seu llibre *Història dels mossos d'Esquadra*, (1962), no concreta la data del seu naixement si bé per referències a altres moments de la vida del jove Felip, la situa al voltant de 1738.

3. La Dra. N. Sales ens diu que el matrimoni Veciana-Miró tingueren sis fills (Pere Màrtir, Tereseta, Maria, Marianna, Maria Alberta i Felipeta). Les dades facilitades pel P. S. Ramon ens parlen de deu fills: Pere Màrtir (30-6-56), Rosa Magdalena (17-1-59 / 13-3-63), Josepa Rosa Maria (7-2-62), Teresa (7-1-64), Maria Raimunda (3-2-70), Josepa Raimunda (4-6-72), Marianna 21-5-74) i Maria Alberta (30-9-80).

4. Durant un curt període de temps, Jaume Figueras, que sempre desenvolupà el càrrec a la capital catalana, exercí de caporal a Tàrraga, però mai perdé els contactes amb Barcelona.

tracta d'una petita nota del caporal sol·licitant informació al comandant entorn de l'estat de salut del seu fill, Pere Màrtir, que havia estat greument ferit en un ull degut a un accident fortuït de caçera. Figueras escrigué: "*Deseamos saber el estado de V.M. y del señor Dn. Pedro, que vayan todos de mejora*"⁽⁵⁾.

Pocs dies després el caporal Jaume Navarro, destacat provisionalment a Barcelona suplint l'absència de Figueras, es farà ressò del delicat estat del comandant i li recomanarà oblidar-se de les preocupacions generades per la feina i buscar "alegries" per tal de recuperar la salut que li començava a mancar. Recomanació certament vàlida encara avui, si més no per no caure en l'estat de "stress", responsable, segons molts, de bon nombre dels transtornats que s'hi afecten a la societat actual⁽⁶⁾.

És evident que, el 1796, Felip Veciana, amb 63 anys, no té res a veure amb el jove que ens descriu Folguera i Barroso: "*de aspecto varonil, de agradable rostro, de mirada dulce y penetrante*". Però tenim constància que des del moment en què els símptomes dels seus mals s'agreujaren, no es regatejaren mitjans per tal d'alliviar-los i buscar la curació⁽⁷⁾.

Jaume Navarro, els últims dies del mes de juliol, feia menció d'un metge d'Horta a qui volia consultar la validesa d'una recepta que Veciana, abans de prendre-se-la, li havia fet arribar⁽⁸⁾. Més concretament, el caporal Jaume Figueras a començaments d'agost, ja restablert a Barcelona, parlava amb claredat de la malaltia del seu comandant, i també mencionava la recepta d'un metge barceloní.

A finals del mateix mes, Navarro des de Barcelona, escrigué al fill de Felip Veciana notificant-li la tramesa de les esperades notícies del metge d'Horta, Dr. Clarós, amb el que finalment, després de certes dificultats, havia pogut consultar personalment. Les indicacions del Dr. Clarós eren les següents⁽⁹⁾:

"R^e. Conservació bucabug. pulveri coral rbr. preparat que (?) se ad rubeam saturat.

R^e. Tartaro emético gran y aqua su(v) decotto capiltor venerea 4 syrup ros solut, 3 m^e. pro dos.

R^e. Emplaste de ran cum mercurio q. s. et extendat^o. super alito ad dat.."

El doctor Clarós remitia junt amb la recepta, paraules esperançadores per la curació del comandant, així com un diagnòstic fet en base al símptomes que li informaren patia Veciana i als remeis que ell aconsellava:

"Informat dels símptomes diré mon sentir:

Lo dolor que sent als rinyons es símptoma de alguna gonorrea que haurà tocat las parts espezonaticas.

Lo dolor de rodilla y peus es complicat: part venereo y part escorbutich, segons lu galeno.

La diarreja annual prové de repleció, que no deixarà de anar-hi, acompanyada flatulencia als hipocondris, que es ahont resideix lo vici.

Lo ardor de orina es ocasions es goit. Se altera en alguna manera la massa de la sanch, partim (?), y dels temps que se haurà divertit, que segurament es molt més venereo que escorbutich.

5. El jove Pere Màrtir mai aconseguí recuperar la visió de l'ull ferit, tot i visitar els millors especialistes. Cf. BORRUEL LLOVERA, A: *Les Esquadres de Catalunya com a força policial i cos auxiliar de l'exèrcit: la correspondència del caporal Jaume Figueras amb el comandant Felip Veciana (1972-1976)*. Tesi de llicenciatura, inèdita. Universitat de Barcelona, Facultat de Filosofia i Lletres de Tarragona, 1989. vol. II, annex documental, document núm. 178.

6. Op. cit., document núm. 180

7. FOLGUERA I BARROSO, J. *Las Escuadras de Cataluña*, Ediciones Populares, Barcelona.

8. BORRUEL LLOVERA, A., Op. cit., document núm. 185

9. Op. cit., document n.º 191. Agraïm a la Dra. M. Santmartí el seu ajut en la transcripció del document.

Ara dirè mon sentit en gust a la curació:

Primerament, atenent al que se explica de las gingivas y dents descarnadas y vacilans, so de parer prenga la concerva de la bucalunga, ab los polvos de coral vermell, ppad. ruberisem, la que se destinarà en la boca, y aixís que se vage diluent que vagui deglutint, puix provè mès de venèreo que de escorbütich.

Per la glàndula de la mandíbula inferior, per ser y provenir de la causa venèrea, un cerat del emplastre de ranas ab mercuri que se li farà segons son volumen.

Per la tenció dels hypocondris no deixaria de donar-li dos grans del tàrtado esmet ab quatre onzes de aygua o decoctò capillor, von, y tres onzes xarop solatiu. Y assó ho practicarà al estiu una vegada cada mes, y a la primavera una vegada prezehint una sangría de bras per a provocar lo humor melancholich que lo predomina, y no tindrà la diarrea.

Per lo dolor de orina un decoctò de xacis de althea, malvas, paridaxic, agrellas ab algunas pantas. Y se pendrà ab dos gotas del esperit vidriolat o bè un escriúpol de la sal prunella. Y també un bany de peus ab aygua clara, un poch mès tibia.

Asió es lo que me a parmès acomodat, y en cas podria esmenar-ho son Director Metge.

En quant al demès, ne que no vare, ne que movere, sols que la dieta deu ser la del (?) ab poch ví.

Aquest es mon sentit salvant lo parè de altres metges ben instruhits.

GEREMI CLAROS, Dr. en Medicina”

És evident que, a finals del segle XVIII, arribar als 63 anys era ja tot un triomf. No és extrany que en Veciana tingués un clar deteriorament de la seva salut i que fossin vàries les malalties que patí. El diagnòstic d'escorbut no ens pot cridar gens l'atenció en aquests anys i qualsevol malaltia venèrea tampoc.

Referent als remeis que recomana, sols cal dir que la utilització del mercuri per curar les lesions cutànies de les malalties venèries (no disposem de dades per poder saber si es tractava d'una sífilis o qualsevol altra) fou perfectament vigent fins quasi bé el descobriment i la utilització per aquests malalts de la penicilina, fet que no tingué lloc fins després de la II Guerra Mundial. Per acabar amb les molèsties urinàries, el Dr. Clarós recomana una sèrie d'herbes que són, bàsicament, diurètiques. Entorn de l'aplicació de sagnies, la seva utilització era pràcticament indicada per a combatre qualsevol mal.

No podem deixar d'observar la possibilitat, quasi bé segura, de què el comandant Veciana patís altres tipus de malalties: problemes reumàtics, de mala nutrició, prostàtics, etc., alguns d'ells simplement relacionats amb la seva avançada edat.

El 30 d'agost, Jaume Navarro informava al comandant tenir notícies d'un tractant de metges, de Barcelona, que feia un remei contra l'escorbut i del qual tenia garanties de la seva efectivitat. El caporal es comprometia a contactar personalment amb aquesta persona i demanar-li l'elaboració del preparat per a Veciana, sentint-se orgullós d'haver aconseguit trobar un remei pel seu comandant.

Navarro informava que fins aleshores només havia parlat amb la muller, obtenint molt bona impressió, i animava al comandant a provar el nou preparat, aduint que si el remei no curava, al menys, “no fa mal”. Navarro donava en la carta tota mena d'informació referent a l'administració del fàrmac que consistia en un elixir que s'havia de glopejar⁽¹⁰⁾. Sense cap mena de dubte, les indicacions del ca-

10. En quant a la forma d'administració del fàrmac, Jaume Navarro l'indicava al seu comandant de la següent manera: “Y es de la manera que es deu fer dit remei: qual sebol ora ques dexe de pendre aliment, sia lo que sia, xocolate, dinà o bè sopà o qual sebol cosa, que ja no bol pendre res mès ni beure re. Alesores pendrà la ampolla de dita medesina y sen posarà a la boca y o glopejarà , yu tindrà lo temps que porà a la boca, y beurà com y trobarà ramei. Aixó o farà sempre ques dexarà de menjà, perquè siu feye antes de menjà o després de bero fet, se lin durie lo medicamen y no faria afecte”

poral eren molt més explícites que les del propi comerciant barceloní (anomenat Miquel Arno, qui vivia a les Rambles, concretament "devant dels Caputxins"), el qual, en carta tramesa al comandant, tant sols es limitava a indicar-li que havia de glopejar el remei una bona estona, facilitant que arribés a tota la cavitat bucal. Amb aquests termes s'adreçava Arno a Felip Veciana:

"Mon Sr. meu:

Després de saludar-lo desitjaria que estas quatra rallas lu encontrin ab perfecta salut, la que nosaltres gosam ab perfecta salut. Lo remei del escorbuti ba aqui:

Sempre, després de aber menjat remenarà ben remenat dita ampolla y sen posarà una bona glupada a la boca. Fosia per manera que arribi per tot, y després baguiu glupajan una bona estona y després llansiu, que pensu curarà ab lo favor de Deu. No dich més per no cansarlu. Pregu a Deu lu guardi molts anys.

Deban lus Caputxins te sun serbidor:

MIQUEL ARNO"

Lamentem no conèixer la composició de l'elixir, però ni el caporal ni Miquel Arno en donen cap mena de referència.

El diagnòstic d'escorbut que li féu, dies enrera, el doctor Clarós degué ser, almenys, si no encertat, sí el que es prengué més en consideració, ja que veiem com Veciana, pels seus contactes personals o per indicació del seu metge habitual, buscà medicines apropiades per combatre aquesta malaltia. Els símptomes a què es referia el doctor Clarós ens confirmen les sospites ("gingives y dents descarnades y vacilans").

A finals de setembre el caporal Jaume Figueras escrivia a Pere Màrtir Veciana, interessant-se per l'estat de salut del seu pare, el qual no deuria ser gaire satisfactori ja que també es referia a un rumor (provinent de Lleida) que assegurava que la Comandància de les Esquadres era en mans de Pere Màrtir, tot i que Felip mantenia el càrrec oficialment⁽¹¹⁾.

Per les mateixes dates, 30 de setembre de 1796, Jaume Navarro, des de Solsona, escrigué al seu comandant, lamentant la seva malaltia i recomanant-li resignació i fe en Déu⁽¹²⁾. El caporal acabava la seva carta instant-lo a què continués amb el tractament contra l'escorbut fet pel Sr. Miquel Arno, infal·lible, segons li digueren, per acabar amb aquesta malaltia:

"(...) continue, que me aseguren que tocan al Escorbutich, ajudan Deu, que curarie y a lo menos, del contrari, me baren di que per ninguna cosa nol dañaria fos lo que fos...".

Navarro, tal vegada per donar confiança a Veciana, li reiterava un cop més l'anodí de l'elixir, pel cas que no fos plenament eficaç pels seus mals, prevenint-lo que tot i tenir solament que glopejar-lo, empassar-se'l no li produiria sinó efectes beneficiosos:

"encara que de cosultat sen pasas alguna gota, no i fa res. Antes si tenia mal al coll o bè alguna llaga, li curaria".

11. Op. cit., document núm. 195, datat el 22 de desembre de 1796.

12. Op. cit., document núm. 196. "Sr.: sento moltíssim de que V.M. se trobi ab tan pocas forsas. Prengueu tot per Deu y no desconfie, que Ell li tornarà la salut si li conbè".

Navarro també es referia al mal gust de la substància, la qual cosa no feia en absolut agradable ni fàcil el tractament, però aquesta qüestió era per despreciar tenint en compte l'efectivitat del preparat⁽¹³⁾.

La següent referència a l'estat de salut de Felip Veciana, la trobem en una carta de Jaume Figueras escrita al seu comandant, des de Barcelona, el dia 12 de novembre, en la que manifesta la seva ansietat per saber de l'estat de salut del seu comandant. Unes setmanes més tard el caporal escriu, manifestant el seu goig per les notícies de la millora experimentada per Veciana, i, a primers de desembre, Figueras tornà a escriure al comandant fent-li arribar els seus desitjos per la total curació. Sembla ser que entre els remeis del Sr. Miquel Arno i els del doctor Clarós Veciana estava sortint de les seves dolències⁽¹⁴⁾.

La millora en la salut del comandant de les Esquadres es veié entelada per un accident fortuït de caçera que patí el seu fill Pere Màrtir a començament del mes de desembre, el qual li reportà una greu lesió ocular que, tot i la intervenció de metges de Tarragona i Barcelona (on el jove es traslladà per fer varies consultes i seguir diferents tractaments), no evitaren que el futur comandant perdés la visió de l'ull afectat. Uns dies després de mencionar el fet, el caporal Figueras, en una carta a Veciana li notificava la tramesa urgent a Tarragona, a casa del gendre del comandant, Francisco Antonio Calbet, de "*3 onzas de Hierva Arnica*", portada dels Pirineus pel millor boticari de la ciutat, que costà 2 pts⁽¹⁵⁾.

No sabem si el caporal es refereix a la mateixa herba quan escrigué de nou al comandant, amb la mateixa data, però molt més assossegat segons deduïm del seu escrit, informant-lo de la tramesa d'un tipus d'herba, un tant difícil de localitzar, a la que en Figueras atribuïa característiques miraculoses, especificant que si no la trobava a casa dels boticaris no dubtaria en buscar-la on ell anomenava "*Huerto Botánico*"⁽¹⁶⁾.

Un mes després de l'accident, Pere Màrtir Veciana encara no sortia de casa, ni tant sols per anar a missa, degut al seu estat de debilitat produït per les sagnies que se li practicaven per aconseguir la seva curació. Ens costa trobar justificació a l'aplicació d'aquesta pràctica tant usual aleshores com a mètode curatiu o terapèutic per intentar curar una perdigonada en un ull, tot i que ignorem si l'hereu Veciana patí altres lesions o complicacions en l'accident, donat que no se'n parla d'elles⁽¹⁷⁾.

L'últim dia de l'any 1796, per una carta de Jaume Figueras, sabem que la salut de Felip Veciana torna a ressentir-se⁽¹⁸⁾, i a finals de gener de l'any següent, 1797, quan el caporal sap que el comandant ha de viatjar a la capital catalana acompanyant al seu fill (per consultar nous especialistes), li manifestarà la seva preocupació per si el viatge pogués repercutir negativament en la seva malmesa

13. Op. cit., document núm. 196. El caporal li deia a Veciana: "Ja se ques un poch aspre però paciència".

14. Op. cit., document núm. 203 i 205.

15. Op. cit., document núm. 209

16. Op. cit., document núm. 210

En dates posteriors continuen apareixent en les cartes del caporal Figueras referències a la lesió ocular del jove Veciana, manifestant-se en elles l'interès que el fet despertà en més d'una important autoritat catalana, i la gran preocupació que suposà per la seva família. Un mes després de l'accident, tot i no haver-se regateixat mitjans, Pere Màrtir no havia experimentat millora. El seu estat ni tant sols li permetia complir amb el precepte dominical. En aquests moments no trobem cap referència a l'estat de salut del comandant. Op. cit. document núm. 217.

17. Op. cit., document núm. 219. Carta de Jaume Figueras a Felip Veciana, datada a Barcelona el 14 de gener de 1797: "(...) siento que el Sr. Dn. Pedro aún no haia salido a Missa por sus pocas fuerzas, ni tenga alientos. Sin duda resultas de tanta sangre como le han quitado (...)".

18. Op. cit., document núm. 216.

salut⁽¹⁹⁾. Finalment Veciana decidí no acompanyar el seu fill, i aquest anà sol a Barcelona a començament de febrer. Immediatament de la seva arribada, fou vist per un tal Sr. Capdevila. El caporal, present en la visita, explicava al comandant les resultes:

"parece que le pondrà el ojo con el globo igual al otro, y que mediante los remedios esperan se le pondrà un poco màs claro".

Tot i aquestes notícies, certament alentadores, no donaren esperances de recuperació de la visió i desestimaren una intervenció quirúrgica⁽²⁰⁾.

Curiosa ens resulta la prescripció facultativa recomanada al jove Veciana. A part d'un coliri, del que no s'indica la seva composició, Figueras comunicava al pare Veciana que *"le han recetado que vaia a la Comedia y que no se entristezca"*. El caporal i tots el coneguts del comandant, personatges rellevants de la societat barcelonina, s'esforçaren en complimentar-lo⁽²¹⁾.

Als pocs dies de l'arribada a Barcelona, Pere Màrtir, tot i les distraccions que se li oferien, ja pensava en poder retornar junt a la seva família. El caporal Figueras informava al seu pare de la impaciència del jove per curar-se. Continuava amb el mateix tractament, i tots confiaven en les indicacions del Sr. Capdevila i un doctor anomenat Tornè, també de Barcelona. A la setmana li canviaren el tractament i sembla ser que no millorà, ja que va arribar fins i tot a patir molesties en lull sa. El caporal informava que el nou remei era obra d'un conegut del comandant, sense especificar la seva identitat ni la composició del preparat⁽²²⁾. El dia 6 de març Pere Màrtir Veciana retornava a Valls amb evidents signes de millora⁽²³⁾.

No tenim constància que en aquest interval de temps empitjorés la precària salut de Felip Veciana, però tot i que fins l'onze de juliol no trobem cap notícia entorn aquesta qüestió (l'estat del seu fill i greus problemes en les Esquadres centaven la temàtica de la correspondència), pensem que el comandant no es trobava completament restablert. En aquesta data el caporal Figueras escrigué al comandant, lamentant que el seu estat no li permetés de viatjar novament junt a Pere Màrtir fins a Barcelona, havent de retardar la seva arribada al dia 21 del mateix mes⁽²⁴⁾. Durant la seva curta estada a la capital (retornà a Valls el 10 d'agost), Veciana no degué gaudir de molt bona salut, acusant l'esforç del viatge. La preocupació del caporal pel que pogués passar-li durant el viatge de retorn, que inicià malalt, quedà palesa en la carta que li adreçà posteriorment, en la que li va transmetre també les inquietuts d'amics i coneguts del Comandant⁽²⁵⁾.

A començament de setembre, Felip Veciana tornà a empitjorar i demanà de nou consultes a metges de Barcelona, urgint al caporal Figueras gestions per obtenir respostes immediates⁽²⁶⁾. Aquestes no serviren per aturar el procés irreversible de les diferents malalties que patia el comandant; algunes, sense dubte, fruit d'una

19. Op. cit., document núm. 222.

20. Creiem que la lesió de Pere Màrtir li ocasionà un important escolament.

21. Op. cit., document núm. 224.

22. Op. cit., documents nùms. 226 i 227.

23. Op. cit., document núm. 228. Amb data 28 de febrer el caporal Jaume Figueras escrigué a Veciana: *"Dicho su Sr. hijo sigue experimentando mejora, a Dios gracias, y piensa que es de resultados de cierto remedio, que él le diera su autor, bien conocido de V.M. sin embargo el ojo bueno aún está ofendido de la reberberación del sol"*.

24. Op. cit., document nùms. 250 i 252.

25. Op. cit., document núm. 254. *"(...) Gracias a Dios que me ha sacado V.M. de cuidado con su favorecida que acavo de recibir en la que se sirve V.M. decirme su feliz arrivo, y demás comitiv, aunque llegó V.M. mui fatigado lo que no dudo atendido el estado en que se hallava quando salió de esta capital (...)"*.

26. Op. cit., document núm. 257.

atzarosa vida en la que no li faltaren seriosos problemes, molts plantejats per alguns dels seus propis familiars, i pels mals de cap que envoltaren la seva comandància del cos armat. En cartes posteriors seguim trobant referències al cada cop més precari estat de salut del comandant, el qual morí a Valls el 16 de febrer de 1798, als 64 anys, víctima, en última instància, dels mals que patí en els últims anys de la seva vida.

